

ХАРЫСАЛГА, ХЫНАЛДАНЫ КУШТЕДИРЕР

Коллектив буртууну ажылдап бейдик амыктарын хандырып... Коллектив буртууну ажылдап бейдик амыктарын хандырып...

Шыраарыны, күш-ажылдын бурдуруучууну, продукцияны бот-нония чигелерини...

Удуртукчулар, инженер-техниктер ажылдактар кун-ажылды...

КОМИССИЯЛАРНЫН КИРЖИЛГЕЗИ-БИЛЕ

Республиканын улус депутаттарынын чер-тер Советтеринде...

Советтер амыдыралы

таамак комиссиялары эртен чылда Советтерин сессияларында...

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАГА БЕЛЕТКЕЛ

Комсомолу Алексей Беспалов Кодоэ ажал-агынын дуржулга...

ЧУРУКТА: А. Беспалов.

Любовь Карловна Власова Дуржулга станциясында масалам...

ЧУРУКТА: Л. Власова.

А. МЕЛЬНИКОВТУЦ фотолары.

Экономиктиг өөредилге

КИЧЭЭНГЕЙ САЛДЫНЗА-ДАА...

1978-1979 өөредилге чылдында Бай-Тайга районуну ажыл-агый...

Кичээл буртууну шынаачыларга байдлар, оларнын кызыл турар...

ЧУРУКТА: А. Беспалов.

ЧУРУКТА: Л. Власова.

ЧУРУКТА: А. Беспалов.

Чер ажылынын бедик культуразы дээш

ЧААГАЙ ДУЖУТТУН МАГАДЫЛАЛЫ

Чачагай дужутту өстүрүп алдыра кайра база чүдөн агаалар...

Чачагай дужутту өстүрүп алдыра кайра база чүдөн агаалар...

УРАН ЧҮҮЛДҮҢ БАЙЛАКТАРЫНЧЕ СУНДУЛАЛ

Бичан секи класска өренип турган бис. Хөстүг үеи канчаар эртериринин дугайында мээң чангыс классчыларым санал үндүртөмөпөр. Школага эстрада оркестрин тургузар дээн оларнын савалына күзөлдүм-биле каттыжып, ук саналы бутандырамын-биле уугу-хуумчу шам-биле кириштиргем мен. Бистин өлдарнын ара-сома-лап тургузул алганы эстрада оркестри-биле школамын дашыпалга кезжээнге бааран боор деп шиптирлеп алган бис. Бир-де тутар өй-наамымы о, Оркестрин өс-төмөгүмүз дээн оларнын савалына дэрг барбай, шан ор-нуна уугу дээр сава амыгалаан, оон аныгда ийи ги-таралык бис. Чарлакты микро-фон ламчытыр бистин оркестрин дугайында долчу ку-таалаш, чымгаланары ты-намыс чаалап. Ойноп кирипке-нисе, Таңкылар кижж-даа чок, а буттарымыстын дөвийлөп ту-рарымыс-даа көнчүг. Баудуг

жогумчу кижж диннаан чүве-болза, бистен-даа артык ы-зыл, сүрөздөш чоруй-даа баар турган боор. А таңкылар киж-жик чок болганын диннаан бис. Ортумак школаны дооскаш, байыраан кезжээнге «бут кырынга туруп калган» хөг-жүмчүлөр апарган ойнаан бис. Бис ангы-ангы черлерде өө-рөнүп, ажылдап, чурттап чо-руу бис. Ол школага чыдарымыс оркестрини составын долду-руу, оон программаны тургу-зар дээн кезжээнде уугу-уугу киноларынга баар, күдүмчү, ба-жың-балгал кезир чайымыс чок турган... Музыкалык бол-гаш уран-чечен кинолар бут-тыгыны уран чүзү көрдү-көрдү, бистин чере артырбисе чан-чыдык мен. Ындыг чанчыл, сундулаал меңээ школачы чыдарымыз-на төртүтүннө-нин өөрүн чорутуу мен. Оон башка уран чүзүдү чараш байлактарын соңуурган ы-лдыг күш меңээ кайтп турар. Музыканын илбигит ыкшап

ЧАЖЫНДАН-НА ХАНДЫКШЫДАР

Шыдыраа дугайында таң-дык болдарымыз «Шыгга» баянхоседим. Бо бурунгу оюнуу В. И. Ленин «угам-бодалдын гимнастикасы» деп үнөтсө чораш. «Шыдыраага бодал, херең» деп тыва улустуң үлөгөр до-маандык дашып чыгып сөзгө-сөз. Мен бодаларымга, каяк шы-дыраа ойнаарга, кижиниң са-гынгыры, угаангыры, шың-гөзгөччелери, кичөөнгөйгөй, ты-выштыр чоруу аанок саймы-рардыр. Оон-биле кады шы-дыраа кижиниң зүткүд-соруу, хей-адын көдүрөр. Сөгу-сөткүүлөргө номчуу ораарга, бистин чуртта болгаш дашыгында шыдыраага бир класскап эгелеп өөрөлдү ту-рар тусай школалар бар боор-лур. Чинээ, Москвадын № 22 школаны 1-7 класстар-га шыдырааларыга сунду-луг тургалар, оолдарын хүдээп өд, өөрөлдү турар, а Польша-да ол оюнуу бир класска өө-рөнүп ыларды 1977 чылда школа программасына кир-дирип, Ынтыг школаларга 3-4 дугаар класстын өөрөнкү-лөргө баян бирги разрядты чедип алыр аргалык болган. Шыдыраа таламы-биле тус-кайлаштырган класстарым Москвадын чорбон ийи дугаар школамнын өөрөнкүлөр коммалтын сөөлүг ийи чылда чангыс-ла аттырыштыгыла таарыптыр өрбөз. Ол коммал-ла — «Ак терге» клубулу шаңдылган бүгү-эвиелд маргылдамын ийи дугаар чемпиону. Грузиянын хараакан шы-дыраачыларынын чедипти, Украина чүгдө бистин чуртта

Шыдыраага бодал херек

Республиканың бирги чери дээн болган шыды-раа маргылдамын согу-га эки чыратканыңар дээн бодум хуумда өөрүч чедиренимин алерттим. Чүгдө мен өвөс, чемпи-онаттың киреңкичтери ба-за мычаар санал турар чорду. Шыдыраа, ол ат дээн демисе илди болган. Мен ачаа кирген туре, дыка-ла хон «будугаарымыс» кештерден уштууу үг-тө мен. Оларын бир-ла мадаа көрүзүссөдүм. А. КОЛЬЧИКОВ — П. АРТАМОНОВ.

Бо салгыда ак кижиниң байдалы эн. А кара киж-жи удуктай чадарга-биле уугу күжүлөнгөй, үндү-рер апар. Азымын солга салдып, мындыг көнүгү кылдым 39... К44 40 Кр34 С е4 41... Ф44 42 Ф:д3 Ф:д2+ болгаш ак тала дэжүн берсе, күгө-дэрге ийи көштөп угу-тур апарга. Азыт солга ойнаагыңың түншөлдү уду-к бооп доодулап. П. АРТАМОНОВ.

СОҢУУРГА ДЫМ

«Буктүг Ямбуй» деп чаа кино үнерин согулаан ном-чаан, ону көөрү маңап тур-ган мен. Улавай Ак-Довурак хоорайга ол кинону чарлак-а астыга берген. Баштайгы хүн-де билетке четтедим, дара-зында хүн билетти азым. Ол кинону кол рольдары-нын бирээни Тыва АССР-нин алдарлыг артиан О. Ч. Енак

БОДАНГАНЫ БОТКА ХЕРЕК

Улуг улус чугаагында кы-ришкен деп ала-өгбелерин үг-төп сурган чоранын чере көнчү шыг. Ам харын чам-дыктар ол чачыларын са-гынгыры таңырып каяч-ла-ла таарышпас. Улуттарын чуга-аагына киришкен хамаан чок, харын-ла өдө баштыг өбөк, ак баштыг аял деп хүн-дүлөсөс. Бак сөстөрүн харам чок чашкылы боорлар бары бооза чакыт өвөс. Ийи-чангыс чамдык уугу ууас баян теңдир арагалан алгаш, үлөгөр-тикке чок, оо-хоран сөстөрүн ол-бо октаг-лап олургулаарга анык-өс-көпө киргизилген чок. Бичилер оон үлөгөр азыа кая-чар, шак ындыг асыпкык бооза эки деп-лаа боай бер-гилер. Сөгдээр сөзүң бола-ныр, хмаар, кичээңер бооза эки. Бо бүгүңү чүгө бижип тур сен дэрге «Шыгга» парлат-тынган «Чангыс сөстүң үнө-зү» деп И. Бадриниң болгаш оон соода парлаттынган ма-териалдарын номчаат, бода-лымын изердиксидим. Чам-дык өтпөк сөстөр сөгкиге чангыс-ла «Донгураң даян-гырак чиди» деп чончун чө-чөн сөзүңдө дыка-ла хавы ут-ка чаштыгың чыдар. Кижиниң культурууг аажы-чаңыга хамаарыштыр шаңдыкы уугу улустарын бодулап уугу-улустуң Мур-у-биле эргөсө деп чакчылы баа-ла шый. Амгы чамдык анык-өсөк эңирик, азыр эмик-соңга сонгап «ажыды-нар» деп дуурап келгилээр. Шак мычаар бодун көөр-гөңгөңү херээ чүп деп. Чараш өвөс чак шыкжыл ол. Бода-нырга ботка херек өвөс деп бе! Э. ЧИМЧИТ. Тес-Хем район.

АДАЛАР КЕЖЭЭЗИ

Эркен суббота Кызыл районда «Шамбалыг» совхоз-ту клубуна адалар кезжээни эртерин, Башкы Г. Ондар иретке кылган. Кижиниңде айтырышыне улашкан илет-кеди чон уугу соңуургал-биле тындаан. Адалар К. Буулар, М. Дорбег-өө, Х. Ооржак, В. Дава болгаш өскөлер-даа анаа санал бергенер. Уруг-дарымын кижиниңдегиче ки-чээңи салбас адаларын ка-риктургага шүтүмүздөс. Уругдарымын кижиниңдегиче бодгаш өөрөдгөңгөңгө доктамап салгып салып турар адаларга совхозтун дирекция-ны махтал бижиктер тыыс-кан. Кезжээни түнөшкө ада-ларга тураскааткан концерт болган. С. МОНГУШ.

БОДА ЧОКТА БЕРГЕ

Спартачыларың шыдыраа чемпионымын сөсө салды ойнаптыңың. Х. Ондар — М. Тулуш, Ч. Оюн — И. Шингийн оларын салгып көрүздүр соңуурган. О. Ондар салгып орту кирип ораа, анык бодалың оолдарга орын-камагааныңар дэрге көштөр тыппай. М. Тулушке ут-турган. Мастерге кандидат И. Шингийн база бода чидирген, бер-ге байдэче дораан кирген. Оон соода ол незең ойнаа-даа, ноан итче зоорту кире бээр хезиринг апарга, Ч. Оюнга утурганга дэмең кылдыр шагын доктадыкчың. Ол-ла салгыга М. Адыг-оол А. Ефименкоу, А. Кольчиов В. Буукаевти, В. Бахаев Д. Кольчиовту удуу алган. В. Воаркы — Х. Урусов хайымашкыа. Сөс салгыда 7 саяныг М. Тулуш маргылдаа мурлап турар хезир. Д. СОЛАНГЫ.

ХАНДЫКШЫЛДЫГЛАР

Чөөн-Хемчикте Суг-Аксы ортумак школында спорт-ту язын-бүрү секцияларын тургускан. Куш-лузтура башкысы С. Монгуш бокс сек-циянын үш чыл удуртуу тур-рар; спорттун бө хезирине өөрөнкүлөргө хандыкшы-лы, мергелдең оуу орап. Ону чокта чаа школага эртенке бокс маргылдамын бадгалап, Ылынгын Роман Оорпан, Андрей Оорпан, Роберт Ондар болган багыт өвөс белет-кеднн көргүссүн. Б. ОНДАР.

Хоорай, суурларның аян-шинчизи

АРЫГ, КӨРҮШТҮГ ТҮРЗҮН

Чурттакчылыг черлеринд де-вискаары аштарын—черинд хөрууну камгааладыг тургу-зар чутула айтырылгарынч бирээни. Хоорайларынч чаа-гаңыдыгыла, долгандыг тур-рар боюдусту арыг тургузары —чончун кадыкы камгаалаары-нык болган аны-бүрү халла-зымыг аарыларын нештер-төзөңдү чутула вегөдөң бо-лур. Ылчантап чурттакчылыг черлерин арыг-шевер тургу-зары—хөслөр, дисентери бол-гай өскө-даа халлазымыг аарыларынч тарап нештер-төзөңдү чурттакчылыг чер-леринд чогууга монөдөңни-нин чыткан язын-бүрү бок чазың өрөң, чер кырынга та-рар нештертөздөңдө кири-шөңгүнү аарыларга тыттар. Оон уландында агар-да, суг-ла дараанын боткалар, Бок-ту үр чыттырар бола, хө-рүдө аарымың хөдөлгөңдө-лөри тыттып чок болгаш чурттакчы чонга аарыны хал-дык боор. Чыныг дүжүң ке-лери билек, ботку ашпазас, ову ачаа үр чыттырар бола, сөк-маас чыгып, арыг хө-дөлдүрүктөңдө тыттыр.

Брянскийн магазинири-ден хоорай чогуугу «Кул-тур» совхозтун «витаминыг» прохуцияны камгааладыг сөзүң аң турар. Салаат, ногаан кулаа, огуертер теплицалар-дан садмг четкингиче дөрт кирип турар. Бо чылдың баш-тайгы үш айларынч дугу-лаңа совхоз эртен чылдың ол-ла үсөңгө ледиргөө үш-түң бир каткан хөй ногаалар-ны саткан. Ажма-асыда теплица комп-лекцияның ийги ээлчөөн уламчылга тудуп турар.

Чурттакчылыг черлеринд ашталганынч тептес чорудуп, чончун арыг суг-биле халла-зымыгач четче организа-сталап турарымыстан аны-шо-ноңду аарыларын тыттып тур-гулаа. Чурттакчылыг черлеринд чогууда кыры анык суглар-нын аш чөкө кыдырыга хө-рөлдөп турар бис. Ындыг анык сугур хирленген боор. Ылчантап бир чутула чүве аурткыкчылыг черлерин аш-талгаан өй-шанда чорудары болган бистин долгандыг тур-рар боюдусту арыг тургузары боор. Чурттакчылыг черлеринд ашталганы өй-шанда шынар-дык чоруккы тудум халла-зымыг аарылардан чоңуу камгалап алганымы, оларынч кадыкчылыг дөңдөңдө ору до-дугунымы оо болур. СӨП Төң Комитетте болган СӨП-тин Министралар Чогуулды-болду камгаалады күшөлдө-лөңгө болгаш бодуздун куралдарын чон анык-ла-рыптыр улашкан доктаал-дары болгаш шиптирлерин хүдээп алтылаан. Оларны та-ламык чокка күссөдери—бис-тин чурттакчылыг черле-

Мергелдеңге чагаа Кудумчуну эргий көргөш...

Ак-Довурак хоорайдан мрак эвөстө Дон-Терезин суур. Совхоз конторазында кол кудумчуну бузу каякшап, көрүндүргө, каялар кылашп, иштинде ялчтар олуртуу каан, ол ялчтарын камгаала-рымында, оон ажаада-суг-гарыдыгымын багайлаңап курган. Бүдүктөрүндө боор үрелдеп, онгаар-дөскөр чыт-кылапканын көргө, чаркын-ды-даа, хомудачыг-даа, Черде бо кол кудумчуда штепельниктер шувту үрелип, штепельниктеринг. Оон илай бар чыдарымыга таа туткан, бичекке бузга турар. Ону өрүмпөн курган кылаш, электрияг кудумчун баянчы. Оон сонгалары бу-зук, штепельниктери база-ла үрелип, шаарган. Кудумч аягылаттымаан. Оон 50 метр хүре черде сөүлгү тө-лөвөлөт бугулар туткан ийи аал ишти чурттаар бажың турар, оон үгүгү таламында үлгө чурттай турар, а адыкы өрөңгү эки сонга, рамкы, эңиртери шувту үрелип, Хы-нырган бажың эки турар. Ка-ры саалын-биле соңгалар эңиртерин дүй шап каан тур-рарынч оронуга, кижилер чурттап элип, септен сөгө-реткен бола дикес еилер бе? База ол-ла кудумчуда соңкостун эрги конторасы бар. Ону бүс-биле турган, өрө-лө-дөр-даа хөй. Казан чаа кон-тора туттуңгу, кылар көчүп турда, бо эрги контора эки бажың турган. Ам база-ла үрелип эгезаан. Мерген Мергенович! Бистин суурувуска келгеш, амыды-рел хандырылганын бажы-ның болгаш дуулаал пунктү-гү тыппас керек, чүгө дээр-ге, оон амыдыр оран-сарды мында чок боодур ийи. А

библиотекага, эмвөлге пунктү-гүгө кире дүңүр-даан. Олар халыкы-даа таргаан деп чүвөң дораан эскер сийлер. Илчантап ол кайтара турган бажыңың ден каалаш бар-байн, ажма-асымың бугу-биле ажылаң, эмвөлге, номчуга-лаа, дуулаал пунктүгү азы амыдыр хандырылгача чер-да кызын каан болза, ол азы черлериниң амыдырчи-ларының амыдырымын-даа, чонга-даа таарымчалыг, дө-дөм боор турган ийи. Сүүрүң кол кудумчуаңда байдаа ммыдыг-лар. Бо бүгү-нүң пөдөң Советтин күссөму, соңкостун дирекцияны хүч бүрү көрүп турар хирезинде, байдал чүгө тыл-чыл-биле кижиниң турарыг. С. ЭРЕС-ООЛ.

Чурттакчылыг черлеринд ашталганы өй-шанда шынар-дык чоруккы тудум халла-зымыг аарылардан чоңуу камгалап алганымы, оларынч кадыкчылыг дөңдөңдө ору до-дугунымы оо болур. СӨП Төң Комитетте болган СӨП-тин Министралар Чогуулды-болду камгаалады күшөлдө-лөңгө болгаш бодуздун куралдарын чон анык-ла-рыптыр улашкан доктаал-дары болгаш шиптирлерин хүдээп алтылаан. Оларны та-ламык чокка күссөдери—бис-тин чурттакчылыг черле-